

MIESZKAŃCY WOBEC FERM ZWIERZĄT FUTERKOWYCH

RAPORT Z BADAŃ W GMINACH
CZERNIEJEWO, KOŹMIN WIELKOPOLSKI
I NOWOGARD

ZACHODNI OŚRODEK BADAŃ
SPOŁECZNYCH I EKONOMICZNYCH

O autorach

Tomasz Marcinkowski - doktor nauk politycznych i wykładowca akademicki; kieruje pracami Zachodniego Ośrodka Badań Społecznych i Ekonomicznych.

Jarosław Urbański - socjolog, posiadający ponad 30-letnie doświadczenie w badaniach terenowych realizowanych na zlecenie firm, instytucji publicznych, jednostek samorządu terytorialnego itd.; związany z Zachodnim Ośrodkiem Badań Społecznych i Ekonomicznych od samego początku jego powstania.

Niniejsze opracowanie ZOBSiE zostało sfinansowane ze środków Stowarzyszenia Otwarte Klatki oraz Fundacji Alberta Schweitzera.

Dla zapewnienia rzetelności naukowej ZOBSiE prowadziło badania niezależnie, a strony trzecie nie miały możliwości ingerowania w treść raportu.

Opracowanie objęte jest licencją Creative Commons Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - na tych samych warunkach 3.0 Polska

Aby zobaczyć kopię niniejszej licencji przejdź na stronę: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/legalcode>

Wstęp	3
Jak mieszkańcy postrzegają ферmy zwierząt futerkowych?	4
Cierpienie zwierząt	8
Zwolennicy i przeciwnicy zakazu hodowli zwierząt futerkowych	9
Fermy zwierząt futerkowych a lokalne rynki pracy	11
Podsumowanie	15

Obecnie w Polsce toczy się dyskusja nad całkowitym ustawowym zakazem hodowli zwierząt na futra. Głos lokalnych wspólnot jest w tej sprawie jednym z istotniejszych. Zadaliśmy sobie pytanie, czy i w jakim stopniu mieszkańcy wybranych gmin, na których terenie funkcjonuje większa liczba ferm zwierząt futerkowych, opowiadają się za albo *przeciwko* zakładom tego typu. Zastanawiamy się też, od czego może zależeć poparcie lub sprzeciw wobec proponowanych zmian legislacyjnych.

W tym celu przeprowadziliśmy badania ankietowe metodą bezpośrednią w trzech gminach województw wielkopolskiego i zachodniopomorskiego, gdzie liczba ferm zwierząt futerkowych jest szczególnie duża: w Czarniejewie, Koźminie Wielkopolskim i Nowogardzie. Sondaż miał charakter reprezentatywny dla każdej z wymienionych jednostek samorządu terytorialnego¹. Niniejszy raport stanowi podsumowanie tych badań.

¹ Badania zrealizowano w pierwszym kwartale 2018 r. metodą badań bezpośrednich *face-to-face*. Próba wynosiła: dla gminy Czarniejewo N=356; dla gminy Koźmin Wlkp. N=379; dla gminy Nowogard N=356; błąd oszacowania 5%, próg ufności 0,95.

Jak mieszkańcy postrzegają фермы zwierząt futerkowych?

Badając oddziaływanie ferm przemysłowych na otoczenie społeczne i opinie okolicznych mieszkańców w tym zakresie, ważne jest odniesienie się do kwestii sieci osadniczej oraz gęstości zaludnienia. Sięgając do danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), zauważamy, że analizowane przez nas jednostki samorządu terytorialnego różnią się między sobą. Czerniejewo jest obszarowo gminą małą, o relatywnie niewielkiej liczbie ludności, której 1/3 mieszka w mieście Czerniejewo. Dużym skupiskiem mieszkańców jest też Żydowo, formalnie wieś, ale niewiele ustępująca pod względem liczby ludności (ok. 2000 mieszkańców) miastu Czerniejewo, posiadająca częściowo zabudowę wielorodzinną powstałą w przeszłości dla pracowników miejscowego Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR). Ostatecznie gęstość zaludnienia na terenie gminy wynosi 65,4 osoby na km². W gminie Koźmin Wielkopolski gęstość zaludnienia jest większa – 88,3 osoby na km². Mniej więcej połowa ludności to mieszkańcy miasta Koźmin. Wreszcie gmina Nowogard różni się od poprzednich jednostek tym, że jej powierzchnia jest trzykrotnie większa od powierzchni gminy Czerniejewo i dwukrotnie od obszaru gminy Koźmin Wlkp. Dodatkowo 2/3 ludności to mieszkańcy miasta Nowogard. W efekcie, choć zaludnienie całej gminy wynosi 73,0 osoby na km² (czyli na poziomie poprzednich gmin), to na terenie wiejskim jest to zaledwie 24,6 osoby na km² (dużo mniej niż na terenach wiejskich w przypadku Czerniejewa i Koźmina). Analizując także liczbę, wielkość (tabela nr 2) i rozmieszczenie ferm zwierząt futerkowych w każdej z tych gmin, możemy stwierdzić, że – naszym zdaniem – presja tego typu zakładów na tereny zamieszkałe w Nowogardzie wydaje się mniejsza niż w Czerniejewie czy Koźminie Wlkp.

W Czerniejewie, wg danych Inspekcji Weterynaryjnej, w 2017 r. zarejestrowanych było ogółem 7 tego typu zakładów. Trzeba jednak zaznaczyć, że od strony południowej oddziałują na Czerniejewo także фермы zwierząt futerkowych formalnie ulokowane tuż za granicą tej gminy (np. Kawęczyn). Na tym terenie prowadzi swoją firmę jeden z potentatów w branży hodowli zwierząt na futra – Rajmund Gąsiorek. W gminie Koźmin Wlkp. – wg Inspekcji Weterynaryjnej – zarejestrowanych jest aż 71 obiektów tego typu, ale jest to związane ze „sztucznym” podziałem przynajmniej jednego zakładu w miejscowości Góreczki na wiele mniejszych (ok. 51 odrębnych firm), aby uniknąć konieczności spełnienia wymogów dotyczących ochrony środowiska. Gdyby uznać go za jeden obiekt (prawdopodobnie o wielkości powyżej 210 DJP²), to liczba ferm w tej gminie spadłaby do 20. Nie można jednak wykluczyć, że i inne фермы zostały podzielone. Na terenie Koźmina działa m.in. holenderska firma Joni Mink Van Ansem spółka jawna³, która posiada swoje obiekty także na terenie innych polskich gmin, np. w Nowogardzie. W Nowogardzie działają również znani hodowcy zwierząt na futra – Andrzej i Zbigniew Piątek. W sumie w ostatniej z wymienionych gmin zarejestrowanych jest 7 obiektów tego typu.

2 Duża Jednostka Przeliczeniowa inwentarza stosowana w przypadku hodowli. Punktem odniesienia jest tu zwierzę o masie ciała 500 kg (1 DJP). W przypadku nerek współczynnik przeliczenia sztuk rzeczywistych na DJP wynosi 0,0025. Inaczej mówiąc 1 DJP = 400 nerek, a 210 DJP = 84000 nerek.

3 Firma Joni Mink van Ansem w Polsce zarządzana jest przez braci Johannes i Nicolaasa van Ansem. Prowadzi swoje interesy w wielu miejscowościach w całym kraju, wywołując dość częste protesty społeczne w związku z lokalizacją nowych ferm nerek. Początki firmy sięgają czasów, kiedy senior rodziny van Ansemów założył w latach 60. poprzedniego wieku fermę nerek amerykańskich w holenderskiej wiosce Milheeze. W roku 1986 kupił farmę w Rips, aby również rozpocząć hodowlę zwierząt na futra. Rodzina van Ansemów niedawno przejęła także zakład hodowlany w Medford (Wisconsin) w USA. Prawdopodobnie cała grupa van Ansem posiada 19 ferm na całym świecie i produkuje ok. 1,5 mln skór nerek rocznie, sprzedając je głównie pod swoją sztandarową marką Unicorn. Z van Ansemami jest też związana firma Norpol z siedzibą w Żdżarach koło Goleniowa. Wg informacji ze strony firmy: „Norpol Sp. z o.o. działa na rynku od 1992 roku, a obecnie jest największym na świecie centrum obróbki skór z nerek. (...) Świadczymy usługę dla wielu hodowców z całej Europy (Holandia, Belgia, Dania, Finlandia, Grecja, Włochy, Łotwa, Litwa i Polska), przerabiając od kilku lat ponad 3 300 000 skór sezonowo”. (Na podstawie informacji ze stron: www.unicornfurfarms.com oraz www.norpol.com.pl, a także wywiadu z Basem van Ansemem i Julie van Ansem-Goossens, https://www.youtube.com/watch?v=iuln3_ujFYo; dostęp 14.04.2018 r.).

Tabela 1. Dane dotyczące gęstości zaludnienia i liczby ferm zwierząt futerkowych dla badanych miejscowości (obliczenia własne na podstawie danych GUS z 2016 r.).

Mieszkańcy:	Czerniejewo			Koźmin Wlkp.			Nowogard		
	Obszar [km ²]	Ludność [osoby]	Gęstość zaludnienia [os./km ²]	Obszar [km ²]	Ludność [osoby]	Gęstość zaludnienia [os./km ²]	Obszar [km ²]	Ludność [osoby]	Gęstość zaludnienia [os./km ²]
ogółem	112	7327	65,4	152	13423	88,3	339	24757	73,0
w miastach	10	2637	263,7	6	6624	1104,0	13	16722	1286,3
na wsi	102	4690	46,0	146	6799	46,6	326	8035	24,6

Tabela 2. Dane dotyczące liczby i wielkości (w DJP) ferm zwierząt futerkowych mięsożernych w badanych miejscowościach (źródło: informacje pozyskane z Powiatowych Inspektoratów Weterynaryjnych)

Fermy zwierząt futerkowych mięsożernych:	Czerniejewo	Koźmin Wlkp.	Nowogard
do 60 DJP (poniżej 24 tys. zwierząt)	4	64	0
60–210 DJP (24 tys. do 84 tys. zwierząt)	1	7	6
powyżej 210 DJP (powyżej 84 tys. zwierząt)	2	0	1
RAZEM	7	71	7

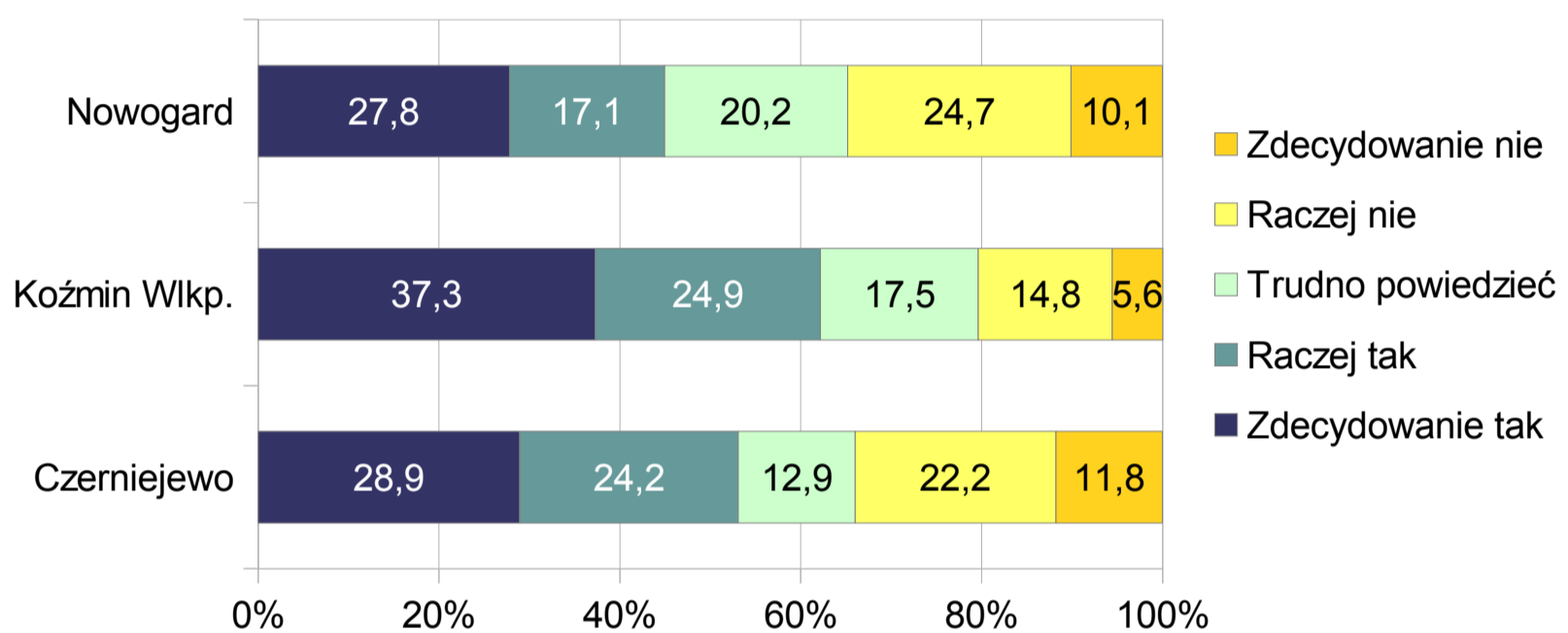
Oczywiście znajomość samej liczby ferm nie wystarcza, aby orzec o sile ich oddziaływania na otoczenie w danej gminie. Potrzebna byłaby jeszcze wiedza np. na temat tego, jak dużą liczbę zwierząt utrzymuje się w poszczególnych obiektach. Presja na środowisko zależy także od sposobu prowadzenia ferm, posiadanej przez hodowcę infrastruktury, a także od liczby pracowników zatrudnionych do utrzymania porządku i czystości. W naszym badaniu przyjęliśmy, że oddziaływanie – zwłaszcza odorowe – jest odczuwane w promieniu ok. 2 km od obiektu, choć może być ono okresowo zmienne w zależności np. od kierunku wiatru⁴. Z deklaracji respondentów wynika, że w gminie Czerniejewo 53% ludności mieszka w tak zdefiniowanym pobliżu ferm zwierząt futerkowych (czyli w odległości maksymalnie 2 km), w Koźminie Wlkp. – 44%, w Nowogardzie – 21%.

⁴ W kwestii odległości ferm zwierząt hodowlanych od terenów mieszkalnych obowiązują różne normy w zależności od kraju. W przypadku Danii, dla ferm zwierząt futerkowych liczących ponad 10 tys. sztuk norek (25 DJP), minimalna odległość od zamieszkałych zabudowań wynosi 300 m. (Krzysztof Kapusta, Ochrona zapachowej jakości powietrza. Doświadczenia światowe w świetle potrzeby unormowań prawnych w Polsce, „Prace Naukowe GIG Górnictwo i Środowisko”, nr 4/2007). Różnego typu uciążliwości zapachowe mogą jednak sięgać dużo dalej, nawet kilka kilometrów od źródła odoru (Aleksandra Michalak, Jakub Krzeszowiak, Krystyna Pawlas, Czy ekspozycja na nieprzyjemne zapachy (odory) szkodzi zdrowiu człowieka?, „Medycyna Środowiskowa”, t. 17, nr 4, 2014).

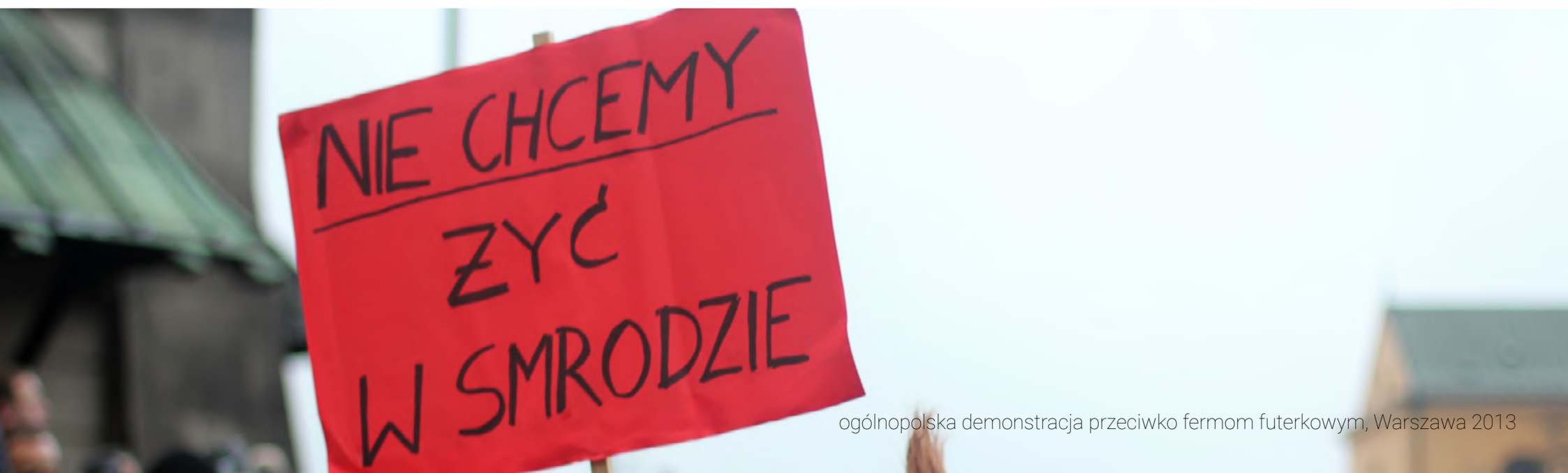
Wyniki te – naszym zdaniem – wpływają na stosunek mieszkańców badanych gmin wobec uciążliwości ferm zwierząt futerkowych. Jak widzimy na wykresie nr 1, aż 53,1% respondentów gminy Czarniejewo uważało, że fermy są uciążliwe dla mieszkańców (28,9% odpowiedzi *zdecydowanie tak* i 24,2% odpowiedzi *raczej tak*); w przypadku gminy Koźmin Wlkp. odsetek ten był jeszcze większy – 62,2% (37,3% odpowiedzi *zdecydowanie tak* i 24,9% odpowiedzi *raczej tak*); z kolei w Nowogardzie mniejszy – 44,9% (27,8% odpowiedzi *zdecydowanie tak* i 17,1% odpowiedzi *raczej tak*). We wszystkich przypadkach odsetek przekonanych o uciążliwości tego typu ferm w ich gminie przeważał nad odsetkiem osób będących przeciwnego zdania (które stanowią od ok. 1/5 mieszkańców Koźmina do ok. 1/3 mieszkańców Nowogardu i Czarniejewa).

Wykres 1. Odpowiedzi ogółem na pytanie: *Czy fermy zwierząt futerkowych na terenie gminy są uciążliwe dla jej mieszkańców?*

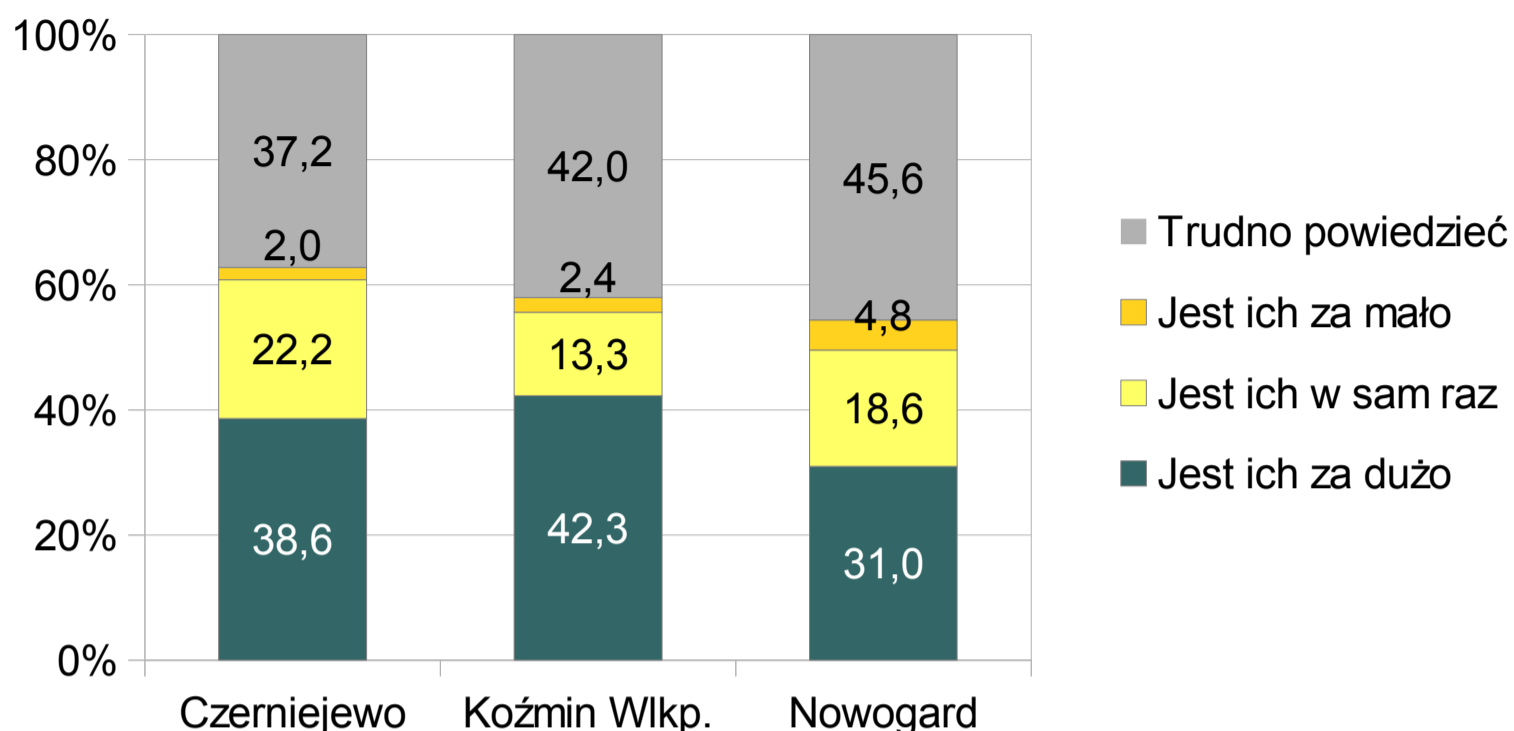

We wszystkich gminach osoby, które utrzymywały, że fermy zwierząt futerkowych są uciążliwe dla mieszkańców, najczęściej (zawsze w ponad 90% przypadków) wskazywały na *nieprzyjemny zapach (odór)*. Na drugim miejscu podawano *większą liczbę insektów (np. much) w okresie letnim* (Czarniejewo – 47,9%, Koźmin Wlkp. – 47,2%, Nowogard 57,2%), a na trzecim *ucieczki zwierząt z klatek* (Czarniejewo – 36,2%, Koźmin Wlkp. – 32,3%, Nowogard 47,8%).

Spytaliśmy także o to, jak mieszkańcy oceniają liczbę ferm zwierząt futerkowych na obszarze ich gminy i w okolicach. Stosunkowo duży odsetek zapytanych przyznał, że trudno się do tego odnieść (odpowiedzi *trudno powiedzieć*: Czarniejewo – 37,2%, Koźmin Wlkp. – 42,0%, Nowogard – 45,6%). Niemniej jednak w przypadku tego pytania znaczna część mieszkańców (Czarniejewo – 38,6%, Koźmin Wlkp. – 42,3%, Nowogard – 31,0%) była przekonanych, że tego rodzaju ferm jest zbyt wiele na terenie ich gminy, zwłaszcza gdyby odpowiedzi te porównać z innymi: *jest ich w sam raz* (Czarniejewo – 22,2%, Koźmin Wlkp. – 13,3%, Nowogard – 18,6%), lub *jest ich za mało* (Czarniejewo – 2,0%, Koźmin Wlkp. – 2,4%, Nowogard – 4,8%) – szczegóły na wykresie nr 2.

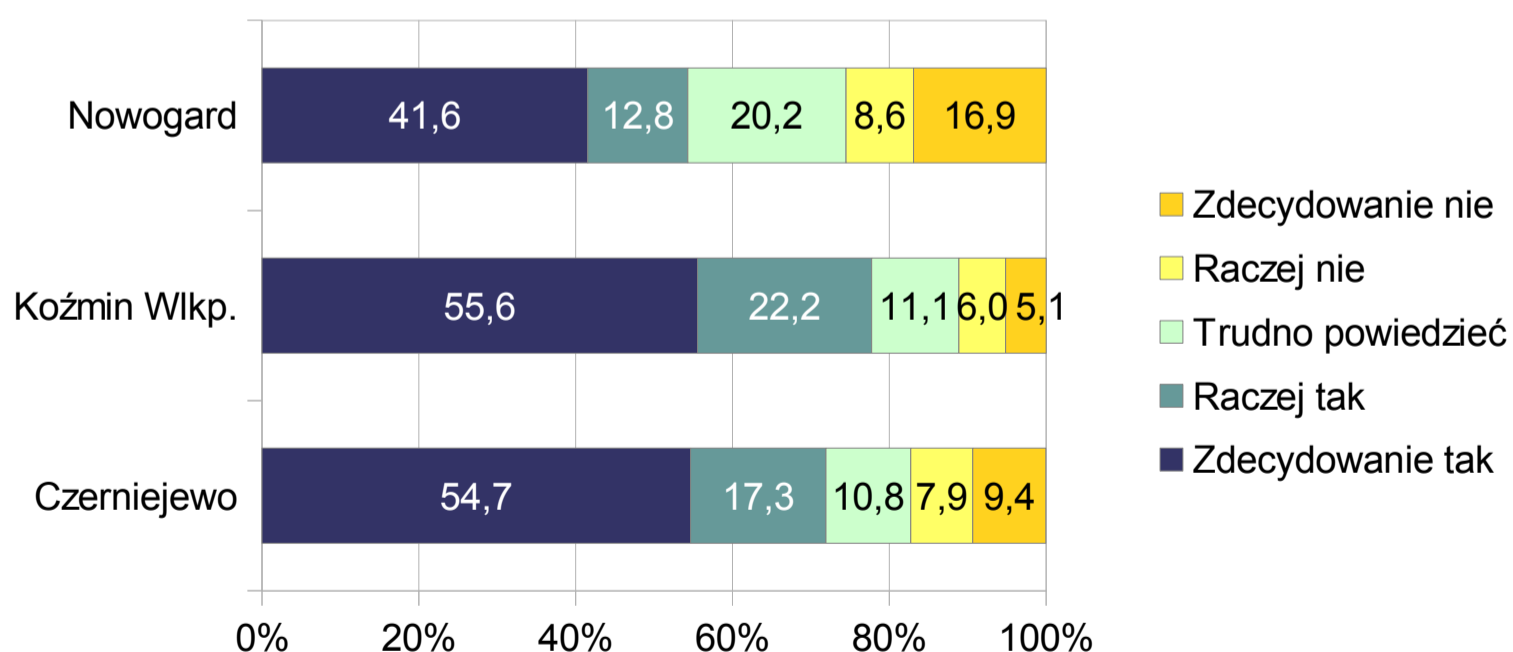

Wykres 2. Odpowiedzi ogółem na pytanie: *Jak Pan/Pani ocenia liczbę ferm zwierząt futerkowych na obszarze gminy i w okolicach?*

Zapytaliśmy także mieszkańców, czy słyszeli o protestach przeciwko fermom zwierząt futerkowych w ich gminie. W poprzednim raporcie ZOBSiE wskazywaliśmy, że konflikty na tym tle w ostatnich latach wybuchały w wielu miejscowościach, przede wszystkim w województwach zachodniopomorskim i wielkopolskim – także na terenie badanych gmin⁵. W naszym sondażu słyszało o nich 39,6% mieszkańców gminy Czarniejewo, 31,5% Koźmina Wlkp. oraz 68,5% Nowogardu. Te osoby, które słyszały o protestach przeciwko fermom zwierząt futerkowych, w zdecydowanej większości je popierały: w Czarniejewie w 72% przypadków, w Koźminie Wlkp. w 77,8% przypadków i Nowogardzie w 54,4% przypadków (licząc łącznie odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak* – wykres nr 3).

Wykres 3. Odpowiedzi osób, które słyszały o protestach społecznych w sprawie ferm zwierząt futerkowych, na pytanie, czy popierają te protesty.

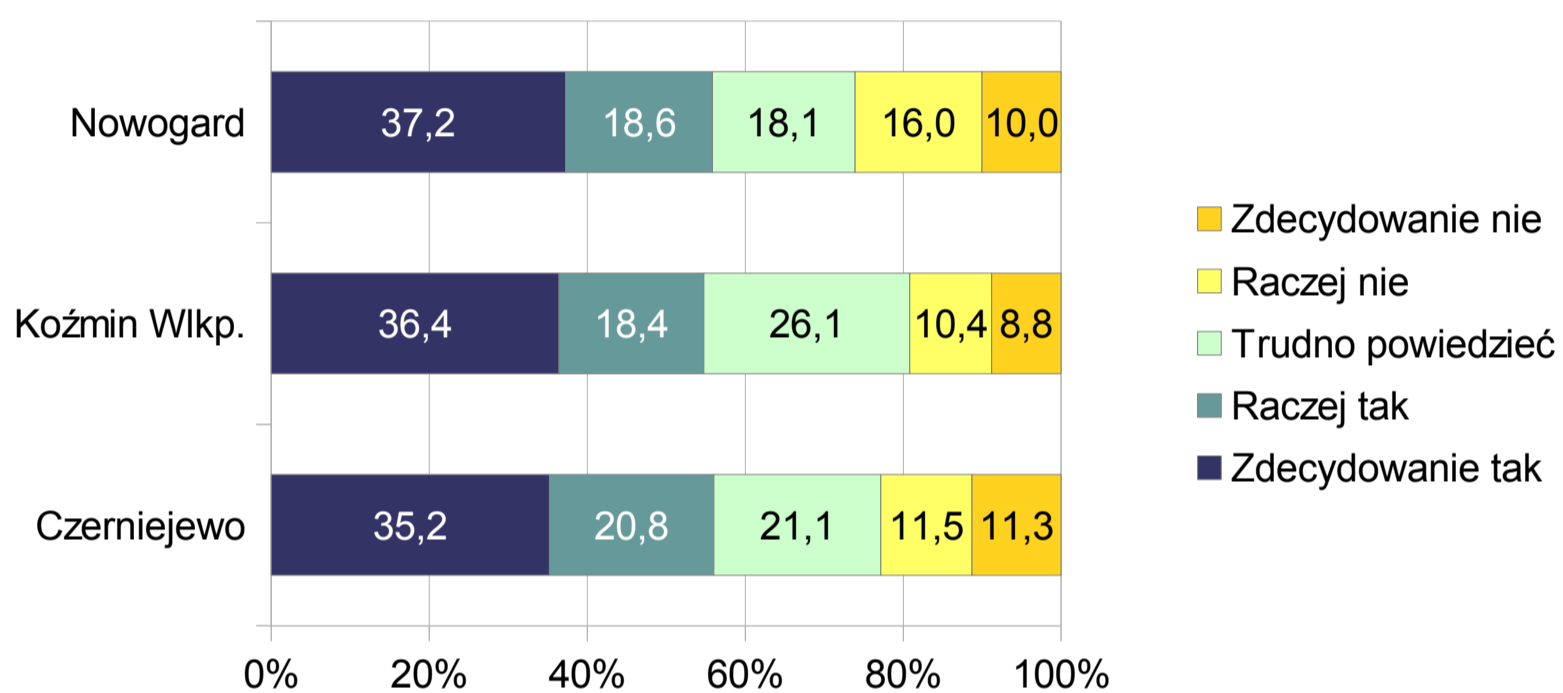
⁵ Ocena sytuacji branży hodowli zwierząt futerkowych i jej wpływu na polską gospodarkę, Zachodni Ośrodek Badań Społecznych i Ekonomicznych, Gorzów Wlkp. 2018, s. 21–22, (www.zobsie.pl).

Cierpienie zwierząt

W naszych badaniach nie koncentrowaliśmy się na problemie dobrostanu trzymanych na fermach zwierząt. Zapytaliśmy jednak, czy mieszkańcy zgadzają się z opinią, że zwierzęta chowane w fermach cierpią. Uznaliśmy, że kwestia ta ma znaczenie przy kształtowaniu się opinii społecznej w kwestii zakazu hodowli zwierząt na futra. Okazało się, że mieszkańcy poszczególnych gmin są wyjątkowo zgodni w tej kwestii i w większości odpowiedzi twierdząco: Czerniejewo – 56,0%, Koźmin Wlkp. – 54,8%, Nowogard – 55,8% (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak*). Osób o odmiennym zdaniu (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie nie* i *raczej nie*) było w tym przypadku zdecydowanie mniej: Czerniejewo – 22,8%, Koźmin Wlkp. – 19,2%, Nowogard – 26,0% (szczegóły na wykresie nr 4).

Wykres 4. Odpowiedzi ogółem na pytanie: Czy zgadza się Pan/Pani z opinią, że zwierzęta trzymane w fermach cierpią?

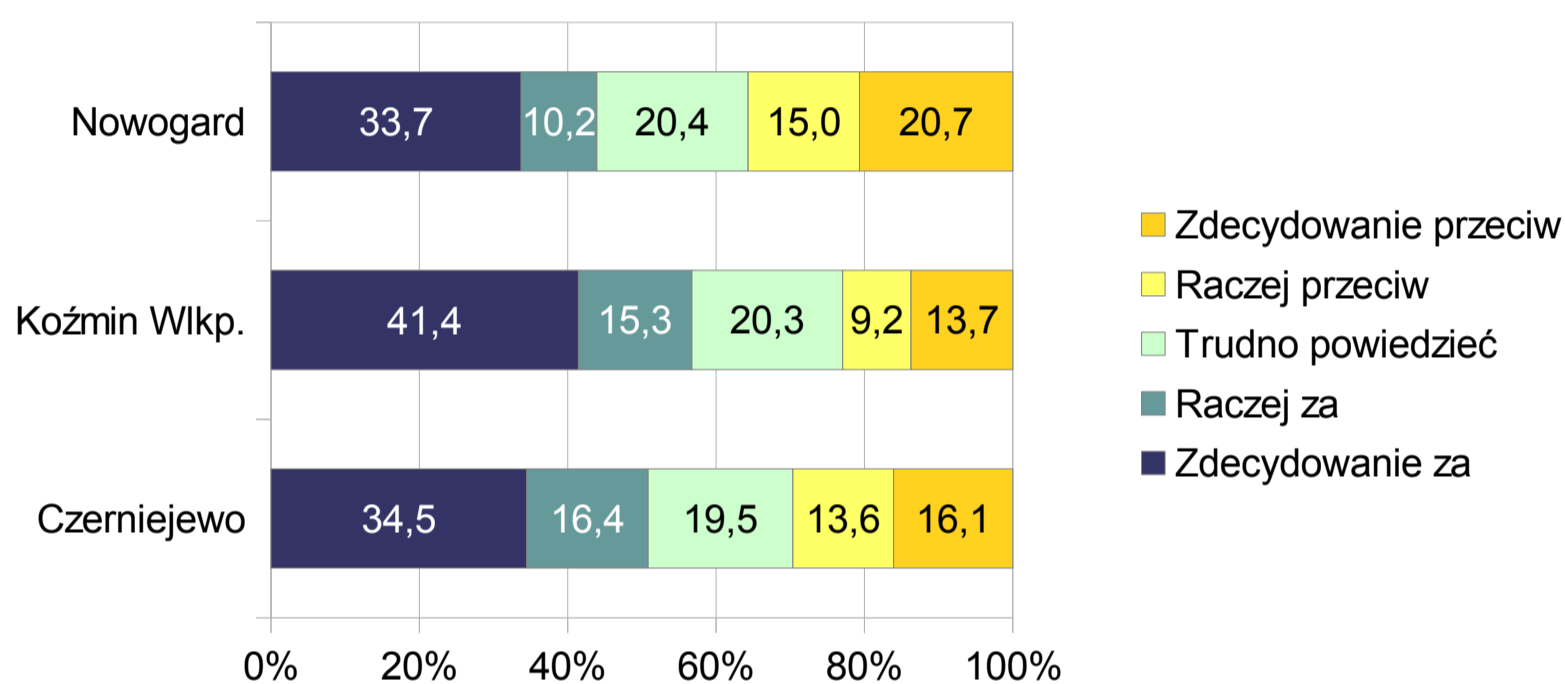
Zwolennicy i przeciwnicy zakazu hodowli zwierząt futerkowych

Stop fermom norek

Polska wolna od ferm norek

Zapytaliśmy mieszkańców, czy wobec tego, że rząd proponuje wprowadzenie zakazu hodowli zwierząt futerkowych, są za czy przeciw ustawowemu zakazowi funkcjonowania ferm zwierząt futerkowych w Polsce. Jak widzimy na wykresie nr 5, na tak postawione pytanie pozytywnie, czyli za zakazem (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie za* i *raczej za*) opowiedziały się ponad połowa mieszkańców Czarniejewa i Koźmina Wlkp. (50,9% i 56,7%). W gminie Nowogard ten odsetek był niższy i wynosił 43,9%. Co ważne, we wszystkich przypadkach odsetek zwolenników wprowadzenia zakazu hodowli zwierząt futerkowych przeważała nad odsetkiem osób popierających tego typu chów.

Wykres 5. Odpowiedzi ogółem na pytanie: *Jest Pan/Pani za czy przeciw ustawowemu zakazowi funkcjonowania ferm zwierząt futerkowych w Polsce?*

Należy tutaj zaznaczyć, iż istnieje dość znaczny odsetek respondentów świadomych cierpienia zwierząt, ale niepopierających zmian ustawowych zabraniających hodowli na futra. W Czarniejewie przeciwnicy wprowadzenia ustawowego zakazu w 21% przypadków są przekonani, że zwierzęta na fermach cierpią (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak*). W Koźminie Wlkp. ten odsetek wynosi 13,4%, a w Nowogardzie 18,7%. Dodatkowo dość liczne grono przeciwników nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt ma w tej sprawie stanowisko ambiwalentne, za jakie możemy uznać odpowiedzi *trudno powiedzieć*. Takiej odpowiedzi na pytanie o cierpienie zwierząt udzieliło 21,9% przeciwników zakazu z Czarniejewa, 25,5% z Koźmina Wlkp. i 17,1% z Nowogardu.

W przypadku odwrotnym sytuacja wygląda bardziej klarownie, ponieważ wśród zwolenników ustawowego zakazu hodowli zwierząt futerkowych zdecydowana większość jest przekonana o cierpieniu zwierząt. Jedynie kilka procent gotowych było przyznać, że zwierzęta nie cierpią (Czarniejewo 5,0%, Koźmin 5,6%, Nowogard 2,7%), a kolejnych kilkanaście procent udzieliło odpowiedzi *trudno powiedzieć* (Czarniejewo 11,7%, Koźmin Wlkp. 14,5% i Nowogard 9,8%). Wskazuje to jednak, że nie dla wszystkich zwolenników wprowadzenia zakazu hodowli zwierząt na futro argument o cierpieniu zwierząt jest kluczowy. Szczegóły zawiera tabela nr 3.

Inaczej mówiąc, choć raczej nie ulega wątpliwości, że argument dotyczący cierpienia zwierząt w istotnym stopniu określa stosunek mieszkańców do zmian ustawowych zabraniających hodowli zwierząt futerkowych, to nie jest on jedyny, a w niektórych przypadkach też nie najważniejszy. Innymi kwestiami wpływającymi na opinie lokalnej społeczności są – z jednej strony – te związane z uciążliwością tego typu ferm dla otoczenia społecznego i środo-

wiska naturalnego oraz z eksternalizacją kosztów czy obniżeniem się wartości nieruchomości w sąsiedztwie tego typu zakładów. Z drugiej strony pojawiają się argumenty za istnieniem ferm, np. dotyczące znaczenia hodowli dla lokalnej gospodarki i rynku pracy, co omawiamy w następnej części raportu.

Tabela 3. Odpowiedzi zwolenników i przeciwników zakazu hodowli zwierząt futerkowych na pytanie: Czy zgadza się Pan/Pani z opinią, że zwierzęta trzymane na fermach cierpią?

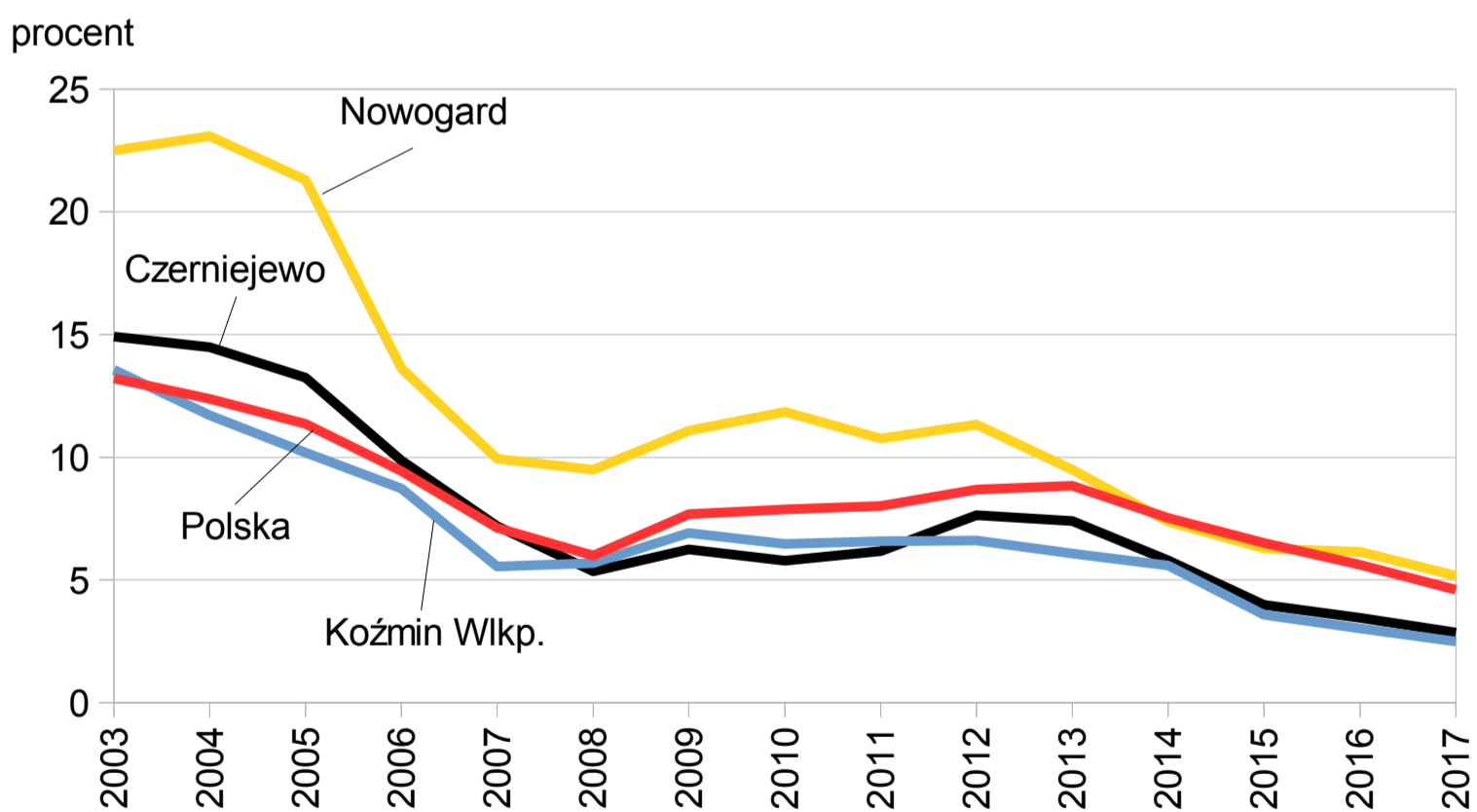
	Czerniejewo		Koźmin Wlkp.		Nowogard	
	Zwolennicy zakazu	Przeciwnicy zakazu	Zwolennicy zakazu	Przeciwnicy zakazu	Zwolennicy zakazu	Przeciwnicy zakazu
Odpowiedzi	<i>odpowiedzi w procentach</i>					
Zdecydowanie tak	59,8	6,7	56,1	3,4	67,3	8,9
Raczej tak	23,5	14,3	23,8	10,3	20,3	10,6
Trudno powiedzieć	11,7	21,9	14,5	25,3	9,8	17,1
Raczej nie	5,0	27,6	4,7	26,4	2,0	35,8
Zdecydowanie nie	0,0	29,5	0,9	34,5	0,7	27,6

Fermy zwierząt futerkowych a lokalne rynki pracy

Sądzymy, że obok kwestii gęstości zaludnienia w połączeniu z presją przemysłowej hodowli na otoczenie społeczne i środowisko naturalne oraz problemu zachowania dobrostanu zwierząt, kolejnym ważnym czynnikiem kształtującym opinie mieszkańców na temat funkcjonowania tego typu zakładów jest sytuacja na lokalnym rynku pracy. Wykres nr 6 obrazuje odsetek osób bezrobotnych w poszczególnych gminach w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym na przestrzeni ostatnich 15 lat (wg danych GUS). Wynika z niego, że w Nowogardzie, sytuacja w zakresie bezrobocia, kształtowała się najbardziej niepomyślnie i przez całość analizowanego okresu była zdecydowanie gorsza niż w Czerniejewie i Koźminie Wlkp. oraz przez większość tego okresu gorsza od średniej krajowej. Nawet w okresie boomu futrzarskiego w Polsce, czyli w latach 2009–2014, kiedy eksport skór (licząc wartościowo) wzrósł czterokrotnie⁶, sytuacja w Nowogardzie, jeżeli chodzi o zatrudnienie, była o wiele trudniejsza niż w pozostałych analizowanych gminach i zasadniczo w całej Polsce. Jednocześnie, gdyby porównywać trend wzrostu produkcji skórek zwierząt futerkowych w Polsce z poziomem bezrobocia w Nowogardzie (gminie leżącej w powiecie goleniowskim uchodzącym za „zagłębienie” tego typu produkcji), to nie zauważamy, żeby rozwój tej branży wpływał szczególnie dodatnio na rynek pracy. Największe spadki poziomu bezrobocia w Nowogardzie (podobnie zresztą jak w Czerniejewie i Koźminie Wlkp.) miały miejsce po akcesji Polski do Unii Europejskiej i otwarciu się zachodnioeuropejskich rynków pracy (wykres nr 6, lata 2004–2008), oraz w trakcie obecnej wyraźnej poprawy sytuacji gospodarczej w Polsce i na krajowym rynku pracy (lata 2013–2017), czyli w okresach, kiedy branża futrzarska albo nie była jeszcze silnie reprezentowana w naszym kraju, albo odnotowywała akurat widoczne spadki obrotów. W okresie jej prosperity bezrobocie utrzymywało się na względnie niezmiennym poziomie (lata 2009–2012).

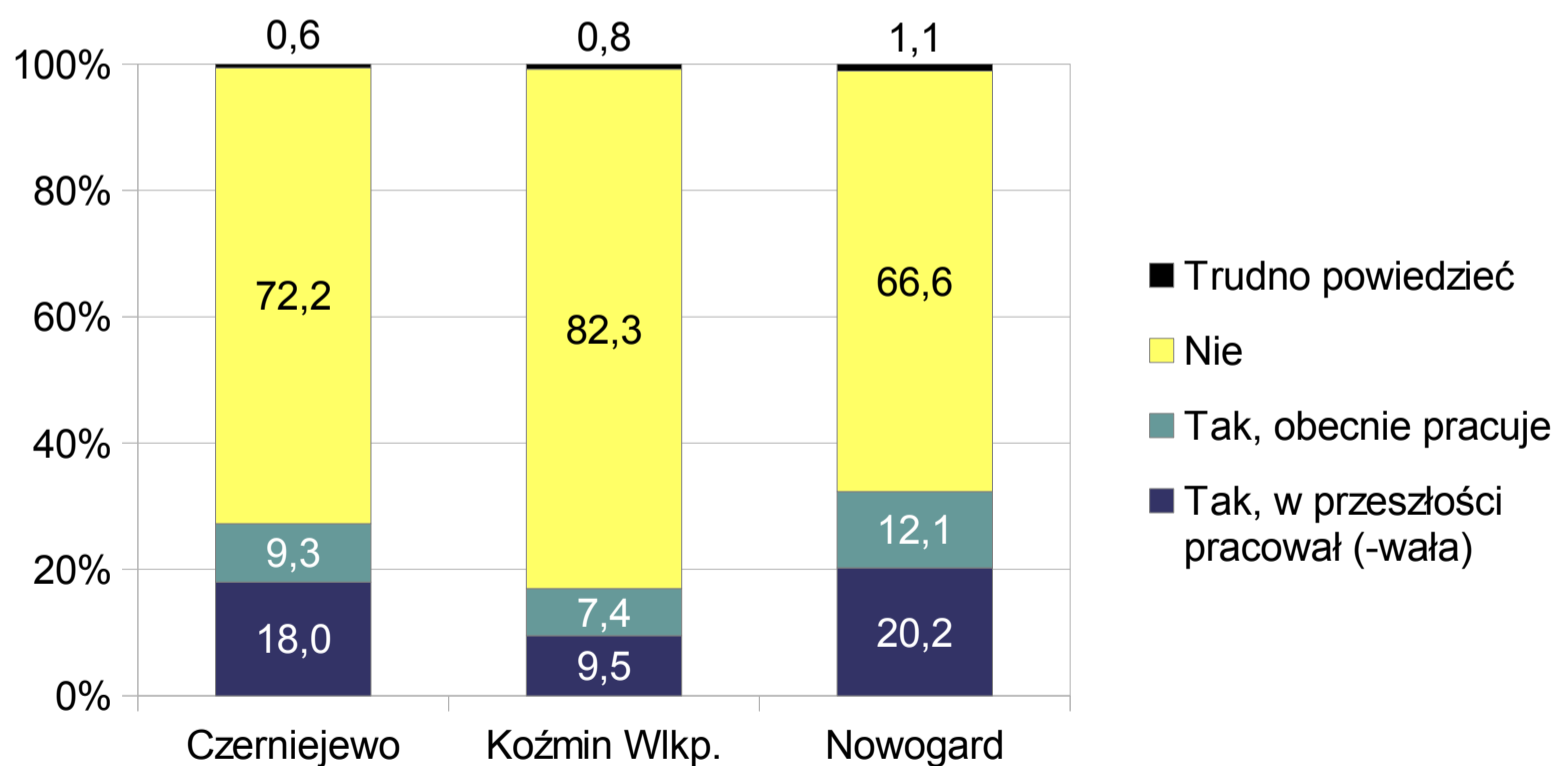
Wykres 6. Odsetek osób bezrobotnych w stosunku do ogółu osób w wieku produkcyjnym w Czerniejewie, Koźminie Wlkp. i w Nowogardzie (w porównaniu do Polski) w latach 2003–2017; za rok 2017 dane szacunkowe.

6 Ocena sytuacji branży hodowli zwierząt futerkowych i jej wpływu na polską gospodarkę, Zachodni Ośrodek Badań Społecznych i Ekonomicznych, Gorzów Wlkp. 2018, s. 16 (www.zobsie.pl).

W następnej kolejności zapytaliśmy mieszkańców gmin, czy ktoś z ich najbliższej rodziny (gospodarstwa domowego) pracował lub pracuje w fermie zwierząt futerkowych. Jak widzimy na wykresie nr 7, twierdząco (łącznie odpowiedzi: tak, obecnie pracuje i tak, pracował/pracowała w przeszłości) odpowiedziało na to pytanie 27,3% mieszkańców Czerniejewa, 16,9% mieszkańców Koźmina Wlkp. i 32,3% mieszkańców Nowogardu. Jeżeli chodzi o samych respondentów, to odsetek deklaracji zatrudnienia na fermie w przeszłości i obecnie był daleko mniejszy: w Czerniejewie 14,1%; w Koźminie 4,7%, w Nowogardzie 11,2% (wykres nr 8). Gdyby przeanalizować, jaki odsetek rodzin (gospodarstw domowych) miał do czynienia (obecnie lub w przeszłości) z pracą w fermach zwierząt futerkowych, okazuje się, iż jest to kolejno: dla Czerniejewa – 34,8% rodzin, Koźmina Wlkp. – 19,5% rodzin i Nowogardu – 36,5% rodzin⁷. Wydawałoby się, że wskazuje to na relatywnie duże znaczenie zatrudnienia w tego typu zakładach. Z drugiej jednak strony, gdyby określić odsetek osób obecnie pracujących w fermach zwierząt futerkowych w stosunku do ogółu osób deklarujących w badaniu, że na ten moment posiada zatrudnienie, to jest on raczej niewielki: w Czerniejewie wynosi 3,8%, w Koźminie Wlkp. 0,9% i w Nowogardzie 2,2% (tabela nr 4). Należy przy tym pamiętać, że zatrudnienie to nie musi oczywiście dotyczyć jedynie ferm na terenie danej gminy. W każdym z analizowanych przypadków w ościennych jednostkach samorządu terytorialnego także funkcjonowały fermy zwierząt futerkowych (np. w powiecie goleniowskim, na którego terenie leży Nowogard, funkcjonuje 13 ferm, z czego – jak podawaliśmy wyżej – 7 w Nowogardzie). Zatem dane z tabeli nr 4 tak naprawdę pokazują realne znaczenie ferm zwierząt futerkowych dla lokalnych rynków pracy. Wysoki odsetek osób w przeszłości zatrudnionych w fermach wynika prawdopodobnie z dużej rotacji pracowników. Świadczą o tym relacje mieszkańców Czerniejewa i okolic. Jeden z byłych zatrudnionych w fermie zwierząt futerkowych stwierdził, że „wszyscy w okolicy już spróbowali tam pracować. Nie ma nikogo, kto nie próbował”⁸. „Przeważnie słyszę – mówiła w rozmowie z nami aktualna pracownica fermy – że ludzie tam wytrzymują do 3 lat. Po 3 latach się zwalniają, bo już nie są w stanie... jak tylko ktoś, jakieś światło w tunelu zobaczy, że gdzieś może, to każdy zaraz ucieka. Nikt nie chce tam siedzieć”.

Wykres 7. Odpowiedzi ogółem na pytanie: Czy ktoś z Pana/Pani najbliższej rodziny (gospodarstwa domowego) pracował w fermie zwierząt futerkowych?

⁷ Wyniki dla danych gmin z wykresów nr 7 i 8 w takim przypadku się nie sumują, jako że mamy do czynienia z sytuacjami, kiedy zarówno respondent osobiście, jak i ktoś z jego rodziny pracował obecnie lub w przeszłości w fermie.

⁸ Ilona Rabizo, *Pracownicy fermy norek*, www.otwarteklatki.pl, 19.09.2017, <http://www.otwarteklatki.pl/pracownicy-fermy-norek/> (dostęp: 18.02.2018).

Wykres 8. Odpowiedzi ogółem na pytanie: Czy Pan/Pani kiedykolwiek pracował/-a w fermie zwierząt futerkowych?

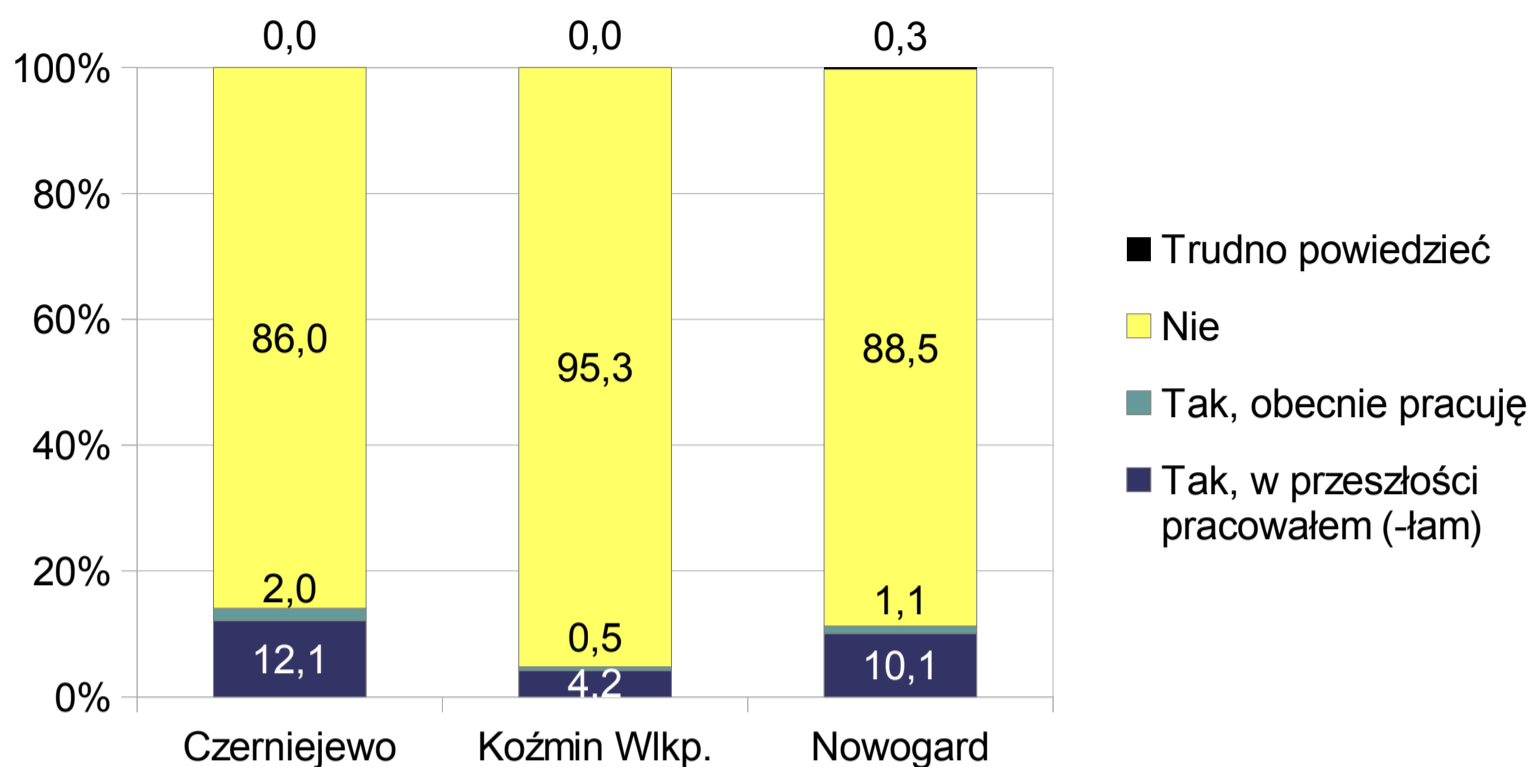

Tabela 4. Odsetek osób deklarujących w badaniu zatrudnienie w fermach w stosunku do ogółu deklarujących, że są osobami pracującymi.

Czerniejewo	Koźmin Wlkp.	Nowogard
3,9%	0,9%	2,2%

Rotacja pracowników na fermach ma wynikać ze szczególnie trudnych warunków pracy. Badani, którzy mieli bezpośrednią wiedzę na ten temat, jako że pracowali w fermach osobiście lub pracował ktoś z ich rodziny, twierdzili, że główną uciążliwością jest silny odór. Problemem były także liczne przypadki pogryzienia przez zwierzęta oraz zbyt długi czas pracy. W wywiadach podnoszono dodatkowo trudne warunki pracy w okresie zimowym (przenikliwy chłód) oraz kwestię złego zaplecza sanitarno-socjalnego dla pracowników. Część osób wykazywała także zalety. Do głównej z nich należała możliwość podjęcia pracy w okolicach zamieszkania oraz dobre wynagrodzenie. Relatywnie – wg respondentów – wysokie miesięczne zarobki były jednak okupione długim czasem pracy i częstą pracą w nadgodzinach, zwłaszcza w sezonie. Ostatecznie na podstawie przeprowadzonych wywiadów w Czerniejewie i okolicach można przyjąć, że stawka wynagrodzenia zasadniczego waha się od 12 do 16 zł brutto (w zależności od stanowiska), do tego czasami pracownicy i pracownice otrzymują premię uznaniową. Jak pisaliśmy w poprzednim raporcie, pracownikom sezonowym, sprowadzanym do ferm zwierząt futerkowych z zagranicy (głównie z Ukrainy), oferuje się w anonsach prasowych (internetowych) stawkę 8–9 zł za godzinę („na rękę”) i pracę 10–14 godzin dziennie przez 6 dni w tygodniu⁹. Wszystko też wskazuje na to, że zatrudnienie w fermach odbywa się w dużej mierze na podstawie umów cywilnoprawnych, a nie o pracę.

Omawiana tu kwestia wymagałaby dalszych szczegółowych badań, jednak z naszych pierwszych ustaleń wynika, że wpływ rozwoju ferm zwierząt futerkowych na analizowane przez nas lokalne rynki pracy jest raczej ograniczony. Nie chodzi tylko o liczbę miejsc pracy, ale także rodzaj i warunki pracy. Niemniej jednak jest rzeczą zrozumiałą, że lokalne wspólnoty, które w ostatnich latach doświadczały szczególnie wysokiego bezrobocia, są skłonne do popierania wszystkich rodzajów zatrudnienia. Dlatego wysuwany przy okazji dyskusji nad zakazem chowu zwierząt na futra argument dotyczący miejsc pracy z pewnością jest przekonujący dla niemałego odsetka mieszkań-

⁹ Ocena sytuacji branży hodowli zwierząt futerkowych i jej wpływu na polską gospodarkę, Zachodni Ośrodek Badań Społecznych i Ekonomicznych, Gorzów Wlkp. 2018, s. 28.(www.zobsie.pl)

ców regionów, gdzie funkcjonuje branża futrzarska. Poparcie dla branży w naszych badaniach kształtowało się proporcjonalnie do sytuacji na lokalnym rynku pracy – im wyższe bezrobocie, im większy odsetek pracujących w fermach zwierząt futerkowych w danej gminie, tym większa skłonność do akceptacji przemysłowej hodowli zwierząt futerkowych.

Podsumowanie

Podsumowując, możemy stwierdzić, iż nie ulega wątpliwości, że mieszkańcy badanych przez nas gmin (o stosunkowo dużej liczbie ferm zwierząt futerkowych na swoim terenie) w większości i pod wieloma względami są przeciwni tego typu hodowli i opowiadają się za wprowadzeniem w tym zakresie ustawowego zakazu.

Uzyskane wyniki dotyczące Czerniejewa, Koźmina Wlkp. i Nowogardu są zbieżne z wynikami badań reprezentatywnych dla całego kraju. Na przykład w sondażu *face-to-face* (metodą bezpośrednią CAPI) przeprowadzonym przez CBOS w zasadzie równoległe z naszymi badaniami (na początku lutego 2018 r.) aż 59% mieszkańców kraju popierało zakaz hodowli zwierząt na futra (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie popieram* i *raczej popieram*), a 31% było przeciwne zakazowi (łącznie odpowiedzi *zdecydowanie jestem przeciw* i *raczej jestem przeciw*); 10% badanych odpowiedziało *trudno powiedzieć*¹⁰. W innych ogólnokrajowych sondażach opinii publicznej różnice między zwolennikami a przeciwnikami zakazu hodowli zwierząt na futra kształtowały się różnie, ale we wszystkich znanych nam przypadkach liczba zwolenników zakazu zdecydowanie przeważała nad liczbą przeciwników zakazu tego typu chowu.

W tym kontekście nasze badania wydają się odzwierciedlać tę ogólnokrajową tendencję społecznego poparcia dla zakazu tego typu hodowli. Przypomnijmy, że w Czerniejewie za zakazem hodowli zwierząt futerkowych opowiedziało się 50,9% osób, przeciw zakazowi 29,7%, a odpowiedzi *trudno powiedzieć* udzieliło 19,5% respondentów. W innych badanych gminach analogiczne wyniki były następujące: Koźmin Wlkp. – 56,7%, 22,9%, 20,3%; Nowogard – 43,9%; 35,7% i 20,4%. Nie tylko zatem w skali całego kraju, a także na poziomie lokalnym – w gminach, gdzie funkcjonuje stosunkowo dużo ferm zwierząt futerkowych – polskie społeczeństwo opowiada się za zakazem hodowli tego typu.

¹⁰ *Dobre zmiany w ochronie zwierząt?*, opr. Michał Feliksiak, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2018